

Status for fremmedarter i Nordre Øyeren, 2025 (karplanter)

av Simen Hyll Hansen

Produsert for Naturvernforbundet i Lillestrøm, i forbindelse med Nordre Øyeren Naturresevat sitt 50 års jubileum



Forside: Kjempesøtgras (SE – svært høy risiko på fremmedartslista) i stor forekomst på Tuentangen, her fra sensommeren og kraftig grønn sammenlignet med den mer gulbrune øvrige starrvegetasjonen. I bakgrunnen står Liv Grøtvedt nær en sårbar populasjon av rødlistarten snau myrflatbelg (EN – sterkt truet).

1 INNHOLD

2	Innledning	3
2.1	Hva er fremmedarter, og hvorfor bry seg?	3
3	Metode og lokaliteter	4
3.1	Hva er kjent fra før om fremmedarter i Nordre Øyeren?	5
4	Resultater.....	6
4.1	Gjennomgang av fremmedarter.....	6
4.1.1	Ullborre, <i>Arctium tomentosum</i> , SE	6
4.1.2	Kanadagullris, <i>Solidago canadensis</i> , SE.....	6
4.1.3	Russekål, <i>Bunias orientalis</i> , SE.....	7
4.1.4	Dagfiol, <i>Hesperis matronalis</i> , SE	7
4.1.5	Sibirkornell/Alaskakornell, <i>Swida alba</i> /S. <i>sericea</i> , SE	7
4.1.6	Tatarleddved, <i>Lonicera tatarica</i> , HI.....	7
4.1.7	Buskhyll (tidl. Rødhyll), <i>Sambucus racemosa</i> , SE.....	7
4.1.8	Krypfredløs, <i>Lysimachia nummularia</i> , SE	8
4.1.9	Fagerfredløs, <i>Lysimachia punctata</i> , SE	9
4.1.10	Hagelupin, <i>Lupinus polyphyllus</i> , SE	9
4.1.11	Berlinerpoppe, <i>Populus ×berolinensis</i> , HI	9
4.1.12	Kurvpil, <i>Salix viminalis</i> , SE	9
4.1.13	Amerikamjølke, <i>Epilobium ciliatum</i> , SE.....	11
4.1.14	Høstberberis, <i>Berberis thunbergii</i> , SE	11
4.1.15	Blåhegg, <i>Amelanchier spicata</i> , SE.....	11
4.1.16	Hageeple, <i>Malus domestica</i> , SE	12
4.1.17	Rynkerose, <i>Rosa rugosa</i> , SE	12
4.1.18	Platanlønn, <i>Acer pseudoplatanus</i> , SE.....	12
4.1.19	Bladfaks, <i>Bromopsis inermis</i> , SE	12
4.1.20	Kjempesøtgras, <i>Glyceria maxima</i> , SE.....	13
4.1.21	Øvrige fremmedarter i kategoriene LO, PH og NR	16
5	Diskusjon	17
5.1	Ingen gjenfunn av kjempespringfrø	17

5.2	Fjerning av prioriterte fremmedarter	18
5.3	Mangler og Svakheter.....	18
6	Konklusjon	18

2 INNLEDNING

Nordre Øyeren består av flere naturreservat som sammen utgjør et særs viktig våtmarksområde for biologisk mangfold. Dette rike deltaet er både variert og produktivt, med langgrunne mudderflater og et høyt antall øyer, holmer og evjer. Et slikt heterogent landskap gir opphav til mange kantsoner som varierer med vannstanden, og vegetasjonstyper fra rene vannplantebestander til stabil skog som sjeldent blir oversvømt. De viktigste vegetasjonstypene er nok likevel de imellom, som jevnlig oversvømmes men likevel ikke konstant står under vann. Dette er de karakteristiske starrsumpene langs vannkantene, samt sumpskogene litt innenfor, særlig dominert av gråselje *Salix cinerea*. Gjennom solid vern ved opprettelsen av naturreservatene i Nordre Øyeren er disse vegetasjonstypene og mangfoldet de er grunnlaget for sikret for framtiden, siden man ikke kan bygge ut eller på annen måte ødelegge biotopene som finnes her. Likevel er det både indirekte og direkte trusler som er aktuelle den dag i dag, og som i større eller mindre grad forringer mangfoldet i området og naturens generelle kvalitet.

Nordre Øyeren er et delta hvor tre elver møtes; Glomma, Leira, og Nitelva. Selv om dette delvis er grunnen til at området er så rikt som det er, så gjør dette også at området er sårbart for all påvirkning av disse elvene oppstrøms. Tre viktige elementer er: avfall som flyter inn i reservatet, næringsavrenning/forurensning, og ikke minst en stadig introduksjon av fremmede arter fra de utallige hagene og menneskepåvirka områdene langs disse tre elvene. Denne rapporten omhandler først og fremst sistnevnte faktor, altså fremmedarter og deres påvirkning og potensiale for påvirkning i utvalgte området av Nordre Øyeren.

2.1 HVA ER FREMMEDARTER, OG HVORFOR BRY SEG?

Fremmedarter defineres gjerne som arter som nå finnes innen et område på grunn av spredning dit via menneskelig aktivitet – uansett om spredningen er gjort med vilje. I Artsdatabankens vurderinger av fremmedarter er det kun innførte arter med dokumentert spredning etter år 1800 som får en fremmedartskategori. Selv om det kan være noe firkantet og byråkratisk å forholde seg til et slikt nøyaktig årstall, så gjør det at artene vi i dag forholder oss til som fremmedarter hovedsakelig er de innført etter samfunnet kom inn i den moderne og globaliserte tidsalderen.

Felles for alle fremmedarter er at de innføres til et økosystem som ikke tidligere har vært i kontakt med arten. En analogi er hvordan nye sykdommer kan spre seg uhemmet i en befolkning som ikke tidligere har vært i kontakt med sykdommen, som da europeerne smittet den innfødte befolkningen i Nord-Amerika med meslinger, kopper, og influensa. Siden befolkningen på kort tid ble utsatt for både store mengder smitte og mange typer sykdommer, så hadde ikke deres kollektive immunforsvar noen forutsetning for å bli vant til det. Likeså har

ikke nødvendigvis lokale økosystemer forutsetninger for å takle innførte arter, da lokale arter trenger gradvis tilpasning over evolusjonær tid for å «lære seg» kontrollere en art. For eksempel vet vi at planten kattehale, som hører hjemme hos oss i Norden og Europa, som regel opptar en beskjedent plass i naturen og sjeldent blir dominant, men når denne samme arten ble innført til USA, har den komplett tatt over kilometervis med våtmark og der laget en biologisk ørken slik vi ser at andre fremmedarter gjør hos oss. Det er dermed ikke noe «galt» med disse artene i seg selv, men på samme måte som arter må tilpasse seg sitt miljø for å overleve, så må også ofte økosystemer tilpasse seg nye arter for å holde seg i balanse. Slik tilpasning skjer ikke over natten, og hurtigheten mennesker flytter rundt på arter er faktisk i evolusjonær tid «over natten».

Resultatet av storstilt innførsel av fremmedarter globalt er at man skaper en såkalt utdøelsesskjold. Om fremmedarter sprer seg uhemmet over lengre tid, er det sannsynlig at flere økosystemer og arter vil gå tapt i prosessen før det oppstår balanserende faktorer som får mengdene av enkeltarter ned på et mer normalt nivå igjen. I tillegg til at dette på sikt gjør hvert enkelt sted fattigere på arter, så gjør det også at vi på et globalt plan vil se at områder med relativt like grunnforhold (klima, geologi, terreng) får mer og mer like artssammensetninger, nettopp fordi vi skaper den samme «alle-mot-alle» kampen mellom arter på alle steder i verden.

Det er derfor åpenbart at det beste tiltaket mot skadelige fremmedarter er å unngå innførsel og spredning til å begynne med. Likevel er dette i mange tilfeller for sent, og man må da se an om tiltak kan bli nødvendig for å beholde viktige økosystemer og beskytte truede arter. Nordre Øyeren huser som nevnt et bredt utvalg sjeldne og vanligere arter, og befinner seg tett på sivilisasjon på nesten alle kanter. Området er derfor svært utsatt for fremmedarter, og det er viktig at det jevnlig kartlegges hva som er status for tilstedeværelsen og spredningen av fremmedarter i dette verdifulle våtmarksområdet.

2.2 FORMÅL MED RAPPORT

Formålet med denne rapporten er å gi en enkel oversikt over fremmede karplantearter som ble funnet under to turer til tre forhåndsutvalgte områder i Nordre Øyeren. Artenes utbredelse og potensielle påvirkning diskuteres for hver enkelt art.

3 METODE OG LOKALITETER

Jeg ble i mars 2025 kontaktet av Naturvernforbundet i Lillestrøm, v/ Liv Grøtvedt, og spurt om jeg som botaniker kunne gjennomføre en guidet tur i Nordre Øyeren, med fokus på opplæring i kartlegging av fremmede plantearter. Med oss på turene var også May Oldervik og Mette Sperre.

Kartleggingen ble gjennomført over to dager, den første dagen var 14. mai, mens den andre var 13. august. Slik fikk vi en god oversikt over både arter som er lette å overse i høy vegetasjon, og arter som kun lar seg identifisere senere i sesongen. Innenfor tiden som sto til disposisjon var det ikke mulighet for et nøye søk gjennom hele Nordre Øyeren, og vi besøkte derfor tre forhåndsutvalgte steder;

- *Lokalitet 1:* Tuentangen m/ Sundtangen nordvest for Svellet,
- *Lokalitet 2:* Øya sørvest for Nerdrum,

- *Lokalitet 3: Jørholmen ved Bjanes.*

På kartleggingen 13. august besøkte vi ikke Jørholmen, da vi hadde inntrykk av at det meste av relevante arter herfra ble dokumentert på vårbesøket.

På turene hadde vi en felt-PC med innebygd GPS, som tillot oss å punktregistrere alle relevante forekomster med 3 meters nøyaktighet. Dette kan være potensielt viktig av flere årsaker, for eksempel dersom det senere blir bestemt at man skal fjerne bestemte forekomster, og for å kunne få et inntrykk ved en senere kartlegging av eventuell ekspansjon eller tilbakegang av fremmedartsforekomster.

Selv om fokuset med turene var opplæring i kartlegging av fremmedarter, så ville vi også inkludere en generell artskartlegging av karplantene i området, og punktkartlegge forekomster av rødlistearter hvis vi traff på dem. God dokumentasjon av nøyaktig hvor både rødlistearter og fremmedarter befinner seg kan være uvurderlig om man har for lite midler til en stor-skala kamp mot fremmedarter, og blir nødt til å prioritere forekomstene som mest direkte truer sårbare populasjoner av sjeldne arter.

Etter kartlegging har alle funn blitt lastet opp på artsobservasjoner.no, og funnene er derfor allment tilgjengelig på artskart.artsdatabanken.no. Et representativt utvalg av funnene er fotodokumentert, slik at de kan valideres på artsobservasjoner.

3.1 HVA ER KJENT FRA FØR OM FREMMEDARTER I NORDRE ØYEREN?

Alle lokalitetene har én eller flere figurer lagt inn i Naturbase, hvor det naturligvis har vært mest fokus på naturtypene og eventuelle forekomster av rødlistearter. Disse er hovedsakelig fra Biofokus sitt arbeid i området i 2008. Noen fremmedarter er likevel nevnt i enkelte av faktaarkene. Totalt sett er ikke fremmedartsproblematikken ukjent for Nordre Øyeren, og det har vært flere runder bekjempelse med fokus på arter som sibirkornell (SE) og kjempespringfrø (SE).

For Lok. 1 nevnes det allerede fra 2008 at det er «en del kjempesøtgras», uten at denne observasjonen fant veien til artskart. Interessant nok var ikke kjempesøtgras nevnt som enn fremmed art i disse faktaarkene, til tross for at den i «Norsk Svarteliste 2007» var med som en definitiv fremmedart. Det samme faktaarket nevner forekomst av vasspest (SE). Denne arten ble ikke observert av oss under arbeidet for denne rapporten, men vi fokuserte heller ikke på frittflytende vannplanter i noen særlig grad. Jevnt over er vasspest regelmessig rapportert fra Nordre Øyeren, og det er derfor sannsynlig at vasspest fortsatt finnes her selv om den ikke er med i denne rapporten. Figurer fra Lok. 2 i Naturbase nevner at det er mye kjempespringfrø på sørligere deler av Øya, samt her også vasspest. Det har i årene etter dette vært prioritert å fjerne kjempespringfrø fra området. Fra Lok. 3 nevnes ikke fremmedarter.

Tidligere funn i artskart nevner disse artene:

- Lok. 1: Buskhyll, balsampoppel, sibirkornell, russekål, vinterkarse, vasspest, og kurvpil. For det meste er observasjonene med relativt dårlig nøyaktighet, og ikke egnet til overvåkning eller bekjempelse av spesifikke bestander.
- Lok. 2: Kjempespringfrø, kanadagullris, påskelilje, vasspest, og høstberberis. Her er det generelt god nøyaktighet på punktene, og de fleste punktene er av nyere dato.
- Lok. 3: Rødhyll og høstberberis. Også her er de fleste punktene nøyaktige og nye.

Antall rapporterte fremmedarter virker alt i alt nokså lavt, og for fremmedartene som er rapportert vil det være viktig med god dokumentasjon over hvor spredt eller sjeldne de er, for å vurdere nødvendigheten av å gjøre tiltak.

4 RESULTATER

Under følger en oversikt over fremmedartene funnet under kartleggingen, med fokus på karplanter innen risikokategoriene HI (høy risiko) og SE (svært høy risiko). For de viktigste artene er det en oversikt over både dokumentert og antatt utbredelse, samt en diskusjon og problematisering rundt artens skadepotensiale i Nordre Øyeren. Rekkefølgen er etter Artsobservasjoners taksonomiske rekkefølge. Artenes øvrige påvirkning på naturtyper som ikke forekommer i det kartlagte området diskuteres ikke, for eksempel er det flere fremmedarter som hovedsakelig er en fare for biomangfoldet i grunnlendt kalkmark, og dette er ikke relevant for våtmarkene på Nordre Øyeren. Oversikt over øvrige kartlagte arter under disse to turene kan sees i detalj i vedlegg 1.

4.1 GJENNOMGANG AV FREMMEDARTER

4.1.1 Ullborre, *Arctium tomentosum*, SE

Ullborre ble kun observert i forstyrret mark ved sørenden av Tuenveien på Lok. 1. Dette er typisk for denne arten som nesten utelukkende sprer seg i skrotemark og veikanter. Ullborre er vurdert til SE utelukkende på grunn av introgresjon med de øvrige borre-artene (småborre, storborre og skyggeborre). Ettersom skyggeborre ikke er dokumentert fra Nordre Øyeren, og de to andre egentlig er innførte arter men med spredning før år 1800 (se Introduksjon om definisjonen av fremmedarter), så er det neppe noe faremoment knyttet opp mot ullborre i Nordre Øyeren. Den vil i ingen eller begrenset grad gå inn i intakt og sluttet vegetasjon, og det er derfor heller ikke noe behov for tiltak mot ullborre her.

4.1.2 Kanadagullris, *Solidago canadensis*, SE

Kanadagullris er en av de mest ekspansive og skadelige artene på tørreng og grunnlendt mark på Østlandet. Dette er naturtyper som ikke forekommer i Nordre Øyeren, og arten ble kun unntaksvis funnet i våtmark, gjerne i kantvegetasjon hvor det kan ha vært lokale forstyrrelser eller dumping av små jordmasser. Ellers ble kanadagullris kun funnet i menneskeskapte arealer, særlig veikanter. Det virker usannsynlig at kanadagullris vil utgjøre noe særlig problem her framover.

4.1.3 Russekål, *Bunias orientalis*, SE

Russekål ble kun observert langs veikant og på skrotemark langs Tuenveien, på Lok. 1. Denne er også mest et faremoment på kalkrik grunnlendt mark, og vil neppe innta Nordre Øyeren sine våtmarker.

4.1.4 Dagfiol, *Hesperis matronalis*, SE

Dagfiol ble på samme måte som russekål kun observert langs Tuenveien, på skrotemark. Dagfiol har kanskje et større potensiale enn russekål på å spre seg inn i intakt skogvegetasjon, men enn så lenge har dette ikke skjedd. Dette er en art man lett kan gjøre noe med før den sprer seg videre, da forekomsten er lett tilgjengelig, og plantene er relativt lette å luke. Frøbanken kan være langlevd, og et slikt tiltak må derfor repeteres over mange år.

4.1.5 Sibirkornell/Alaskakornell, *Swida alba*/*S. sericea*, SE

Disse søsterartene kan være notorisk vanskelig å skille fra hverandre, og omtales her under ett. Begge har høyeste risikograd i fremmedartslista, men det kan tenkes at alaskakornell utgjør en noe høyere trussel enn sibirkornell grunnet større tendens til å rotslå fra lave greiner, og dermed skape sammenhengende og ugjenomtrengelige kratt. Artene kan med fordel fjernes på vinteren, da man lettere kan se deres rødfargede stengler uten at annen vegetasjon hindrer sikten, og man kommer seg lettere fram på frossen våtmark. Fjerning på vinter gjør selvsagt at man ikke får fjernet plantene med roten, men ved relativt lave snømengder kan man fjerne det aller meste av stenglene, og dermed svekke plantene betydelig. Et meget viktig moment ved disse to artene er at de lett rotslår fra selv små greindeler, og man må derfor være påpasselig med at man ikke sprer arten til nye områder når greinbitene fraktes bort.

Kun alaskakornell er i dag forbudt å selge, spre, eller gi bort til andre. Sibirkornell fortsetter derfor å spre seg via handelen, og begge artene sprer seg jevnlig fra ulovlig hageutkast fra hageeiere som enten driver beskjæring av sine busker, eller ønsker kvitte seg med oppgravde planter som tar for stor plass i hagen. Slikt utkast i og langs elvebredder ved f.eks. Nitelva og Leira fører utvilsomt til årlige nyetableringer av begge artene i Nordre Øyeren.

4.1.6 Tatarleddved, *Lonicera tatarica*, HI

Tatarleddved er en art fra østlige Russland, som kan danne store buskas. Arten ble kun funnet langs veikanter på Lok. 1 og Lok. 3, og det er usikkert om den over tid kan føre til noe særlig fortrenkning av arter i Nordre Øyeren. Tatarleddved er vurdert til å kun ha liten økologisk effekt, selv om den har stort spredningspotensiale. Det kan derfor være at dette er en art som kan øke i omfang, særlig i skogkanter i området, men det kan være like sannsynlig at dens begrensede effekt på øvrig vegetasjon fører til at den holder seg fåtallig. Siden arten spres via bær som spises av fugl, så kan det likevel være lurt å hindre videre spredning nå, på et tidlig stadium.

4.1.7 Buskhyll (tidl. Rødhyll), *Sambucus racemosa*, SE

Buskhyll (og da altså dens vanligste underart, rødhyll), ble funnet på alle undersøkte områder, og virker å være et nokså konstant innslag i krattskog og skogkanter i hele Nordre Øyeren. Dette er en av fremmedarter som ofte beskrives som at «toget har kjørt». Altså at spredningen har gått

så langt at arten nå er kommet for å bli, og det kan være nokså nytteløst å forsøke seg på fjerning av den, utenom i helt spesielle tilfeller rett rundt truede arter.

4.1.8 Krypfredløs, *Lysimachia nummularia*, SE

Krypfredløs ble påvist i mengder særlig på nordenten av Tuentangen, og da mest inni etablerte gråseljekratt. I tillegg ble det funnet én forekomst på sørenden av Lok. 2, der også i gråseljekratt. På Lok. 1, hvor hovedforekomsten var, så fikk vi ikke kartlagt hele odden vestover, men det virket sannsynlig at forekomsten av krypfredløs her fortsatte vestover så lenge gråseljekrattet fortsatte. Her ferdes veldig få folk, og det er nærliggende å tro at krypfredløs har kommet inn via elven Leira, som har mye forstyrret mark, hager, og utvilsomt store mengder krypfredløs langs seg. Arten sprer seg lett vegetativt, og potensielt også med frø, og danner ofte tette matter som kan fortrenge andre arter, til tross for artens lave vekstform. Interessant nok var mattene her nokså grise, og virket ikke å fortrenge andre arter lokalt. Det er uvisst om dette er fordi de ikke har fortettet seg ennå, eller om lokale forhold fører til en mer spredt vekst. Den jevne mengden utover mange hundre kvadratmeter skog tilsier at forekomsten ikke er ny, og det støtter tanken om at arten kanskje ikke vil utgjøre et stort problem her, så lenge gråseljekrattet får stå i fred og utvikle seg naturlig (altså, ingen hogst).



Figur 1: Krypfredløs danner (for nå) beskjedent grise matter i gråseljekratt, mest på nordvestsiden av Lok. 1.

4.1.9 Fagerfredløs, *Lysimachia punctata*, SE

Fagerfredløs ble kun funnet ved utkanten av Lok. 2, ved Øyaveien, på forstyrret mark.

Fagerfredløs har dokumentert evne til å danne monokultur i våtmark, og det kan være lurt å holde et øye med eventuell spredning fra denne forekomsten og videre inn i reservatet.

4.1.10 Hagelupin, *Lupinus polyphyllus*, SE

Hagelupin ble kun funnet i veikanter utenfor reservatet, på Lok. 2. Det virker usannsynlig at den vil etablere seg i intakt natur i Nordre Øyeren.

4.1.11 Berlinerpoppel, *Populus ×berolinensis*, HI

Berlinerpoppel er en hybrid av hageopprinnelse, mellom sibirsk laurbærpoppel og en spesifikk kultivar av svartpoppel. Arten har begrenset eller ingen frøspredning, men kan spre seg effektivt med rotutløpere, og ved menneskespredning av rotskudd via hageutkast eller flytting av jordmasser. Berlinerpoppel ble kun funnet ved én forekomst langs Tuenveien, og da med mangfoldige utløpere av variabel størrelse, mellom åker og vei. Der den står nå er arten neppe en fare for biomangfold, men det kan tenkes at ved spredning til intakt natur så kan den føre til storstilt fortrengning av hjemlige trær og tette bestander av unge trær fra rotskudd. Arten er kjent som ekspansiv i flommarkskog, og er derfor en art det bør holdes øye med framover, særlig på Tuentangen.

4.1.12 Kurvpil, *Salix viminalis*, SE

Kurvpil ble funnet ved flere forekomster helt vest på Lok. 1, Tuentangen, i intakt starrsump.

Denne arten sprer seg rett ved at avbrukne greiner rotslår, i tillegg til at den kan spre seg over store avstander via vindspredte frø. Det er ingen grunn til å tro at forekomsten i starrsump på Tuentangen ikke vil ytterligere fortrette seg, og dermed endre hele økosystemet fra åpen starrsump til et fremmed busksjikt. Derfor bør disse fjernes, og da helst via båt, da området er tungt å gå i, og frakt av nedkappede trær over starrsumpen til fots kan videre spre arten via kvistbiter som kan falle av og rotslå. I tillegg kan det tenkes at arten kan fortrenge den rødlistede arten mandelpil, som ble funnet kun noen få meter unna forekomsten av kurvpil på Lok. 1. Mandelpil danner riktignok også et busksjikt i starrsump, men siden arten har vært her over lang tid så kan man med god sikkerhet anta at den ikke vil endre starrsumpene på Tuentangen slik man kjenner de i dag. Kurvpil, derimot, er en relativt ny og innført art, og vi kan derfor ikke ta sjansen på å anta at den oppfører seg på en tilsvarende måte som mandelpil.



Figur 2: Kurvpil fra Lok. 1. Alle funnene av kurvpil var av relativt små trær med mye forgrening og nærmest buskaktig vekst.

4.1.13 Amerikamjølke, *Epilobium ciliatum*, SE

Amerikamjølke, med dens vanligste underart ugrasmjølke, ble funnet ved både Lok. 1 og Lok. 2 på høstturen. Utvilsomt finnes denne arten også på Lok. 3, da den er svært vanlig og forekommer i et bredt utvalg naturtyper, men ofte blir oversett. Særlig har den stort spredningspotensiale på naturtyper med naturlig erosjon og forstyrrelser, som flommark, strand, vannkanter, tråkk fra beitedyr, og utsatte skrenter. Likevel synes den ikke å være noe dominerende eller problematisk på de stedene vi fant den. På Lok. 1 ble den funnet i utkanten av en stor bestand av kjempesøtgras, mens den på Lok. 2 ble funnet på åpen jord i kantsonen mellom vann og gråseljekratt. Sett i sammenheng med at arten har vært kjent fra Nordre Øyeren i over 50 år, så virker det usannsynlig at den vil utgjøre noe problem i nær framtid.

4.1.14 Høstberberis, *Berberis thunbergii*, SE

Høstberberis er en relativt lav busk med stort potensiale for å danne brede kratt som over tid fortrenger annen vegetasjon. Likevel er artens fremmedartsvurdering satt til kun middels økologisk effekt, med usikkerhet ned mot liten effekt. Grunnen til at den likevel er kategorisert som svært høy risiko er dens store spredningsevne. Den produserer store mengder bær som sprer av fugl, og finner dermed veier til alle kriker og kroker av reservatet som besøkes av bærespisende fuglearter. Vi gjorde jevnlig funn av høstberberis på både Lok. 2 og Lok. 3, med kun én forekomst på Lok. 1. Arten er skyggetolerant, og ser ut til å utvikle tette busksjikt også inne i løvskog og seljekratt hvor det fra før ville vært fravær av busksjikt og ofte heller et lågurt- eller høgstaudepreg. Dermed er det en fare for at høstberberis over tid kan forandre dynamikken i skogsystemene i Nordre Øyeren.

Fjerning av høstberberis kan være en smertefull opplevelse, da den har tallrike nåletynne torner som lett knekker av og fester seg under huden. Forfatteren kan nevne at han både har punktert sykkel på tornene og fått infeksjoner i hendene (selv ved bruk av hagehansker) under tidligere arbeid med fjerning av høstberberis. Det trengs derfor tykke lærhansker og solide poser ved eventuelle fremtidige forsøk på fjerning av denne fremmedarten. Man må også være oppmerksom på at greiner som faller av også kan rotslå, særlig i fuktige omgivelser, så man bør være ekstra forsiktig med å ikke videre spre planten i reservatet.

Arten er i dag forbudt å selge, spre, og dele i Norge. Likevel fortsetter spredning av arten fra allerede forvillede populasjoner, og fra hager som har busker etablert før forbudet.

4.1.15 Blåhegg, *Amelanchier spicata*, SE

Blåhegg ble kun funnet på Lok. 1, og da for det aller meste i løvskogen nær senter av halvøya. Det ser ut til at arten ikke går nevneverdig inn i særlig flomutsatt vegetasjon, og heller er en trussel mot skogsystemene som er hakket tørrere enn gråseljekrattene. Blåhegg har en stor kapasitet for å sette rotskudd, og enkel kutting av stammer kan ofte gjøre saken verre ved å føre til tette buskas av småtrær som alt i alt skygger for mer enn de få enkeltstammene som sto der fra før. Likevel bør fjerning av arten prioriteres, da den i stor grad kan fortrenge andre arter og over tid redusere biomangfold. Arten sprer seg både med utløpere og via bær som sprer med fugl. Ringbarking av større stammer kan være et tiltak som er «low effort – high reward», da dette sulter røttene og hindrer storstilt oppslag av rotskudd.

4.1.16 Hageeple, *Malus domestica*, SE

Hageeple ble kun funnet i utkanten av Lok. 3. Denne artens høye risikovurdering er ikke grunnet storstilt fortrengning av stedegne arter generelt, men spesifikt fordi den er i ferd med å utrydde den rødlistede arten villeple (også kjent som villapal) via introgresjon (hybridisering med tilbakekrysning). Da villeple ikke finnes i Nordre Øyeren, så er forekomst av hageeple her ingen direkte trussel for naturreservatet.

4.1.17 Rynkerose, *Rosa rugosa*, SE

Rynkerose er en velkjent problemart, og nå på listen over arter det er ulovlig å omsette og spre. Under denne kartleggingen ble det kun funnet én forekomst av rynkerose, langs veien inn mot Lok. 1. Denne veikanten var grusete og da mer veldrenert enn det meste av den intakte naturen i området. Det er nok ikke tilfeldig at det er kun her arten ble funnet, og den er neppe like konkurransedyktig på de flomutsatte og tunge jordtypene i Nordre Øyeren som den er på f.eks. strandstrender langs kysten. Det virker usannsynlig at rynkerose vil utgjøre noe særlig problem for våtmarkene på Nordre Øyeren.

4.1.18 Platanlønn, *Acer pseudoplatanus*, SE

Platanlønn ble kun funnet i krattskog på Lok. 1, mellom åker og starrsump, innenfor et begrenset område. Arten kan tenkes å kunne spre seg ytterligere her, siden den er konkurransedyktig i åpen skog og kantsoner preget av noe forstyrrelse. Sådan kan det være at platanlønn i fremtiden kan danne et fremmed og dominant preg her, som igjen kan gi negative konsekvenser for insekts- og fuglelivet. Det må likevel nevnes at arten ser ut til å være et mye større problem i kystnære strøk på Vestlandet og i Trøndelag enn her på Østlandet, og arten er også nokså kortreist, med antatt hjemlig utbredelse nord til sørlige Danmark. Det virker derfor ikke som om denne arten er en av de største truslene i Nordre Øyeren når det kommer til påvirkning fra fremmedarter, men det kan være informativt å holde øye med mengdene av platanlønn med de beskjedne forekomstene dokumentert i denne rapporten som utgangspunkt for nye kartlegginger i framtiden.

4.1.19 Bladfaks, *Bromopsis inermis*, SE

Bladfaks er en svært vanlig art på Nedre Romerike, og forekommer langs et stort antall veier og grøftekanter. Det nevnes i fremmedartsvurderingen at arten har et visst potensiale til å spre seg ut i flommark, selv om dens hovedhabitat utenom sterkt endra mark er engprega arealer. Dette store graset fra Mellom-Europa er mattedannende og kan danne store bestand som ofte fortrenger de fleste andre arter. Vi kunne påvise den kun langs veien inn mot Lok. 1, og kunne ikke se at den hadde spredd seg inn i noe flommark her. Den «innerste» observasjonen for arten var rett etter den sørlige enden av veien, der hvor veien går over i traktorvei mot en åker i vest. Det virker sannsynlig at bladfaks kan spres videre langs åkerkantene via haiking på traktorhjul, og derfra står fritt til å spre seg videre ut i våtmarka. Dette er en art det kan være lurt å holde øye med, for å se om den sprer seg fra de forstyrte veikantene og ut i den intakte naturen i nærheten. Fjerning av arten uten sprøyting eller storstilt forstyrrelse kan være vanskelig, og fordeler bør veies opp mot ulemper om slik bekjemping skal skje i nærheten av verdifull våtmark.

4.1.20 Kjempesøtgras, *Glyceria maxima*, SE

Kjempesøtgras viste seg å være en av de mest sentrale fremmedartene, med muligens størst potensiale for skade over tid. Dette store graset danner tette matter som kan utkonkurrere stort sett alle andre arter, og til forskjell fra de fleste andre fremmedartene presentert her er denne arten fullt ut konkurransedyktig i intakt og uforstyrret starrsump (Figur 3), som er en av de aller viktigste naturtypene i Nordre Øyeren. Noen av klonene av kjempesøtgras er så massive at de lett kan identifiseres på flybilder (Figur 4). I tillegg til at arten effektivt sprer seg lokalt via utløpere, så har den også effektiv frøspredning via frø som fraktes på vann, og antagelig også frø som fester seg til fugl. Det er lett å tenke seg at en slik utvikling over tid kan føre til massive monokulturer av kjempesøtgras i de tidligere artsrike starrsumpene, og dermed føre til lokal økosystemkollaps for de insektene som hører hjemme der, samt fuglene som har disse insektene som matkilde. Det er også flere rødlistede plantearter i reservatet som kan forsvinne som en direkte effekt av kjempesøtgras, inkludert snau myrflatbelg, nikkebrønslé, og myrstjerneblom. Fremmedartsvurderingen av kjempesøtgras nevner dette direkte: «*Tilbakegang er registrert for flere rødlistete karplanter, f.eks. i Lierelvas utløpsområder (Gilhusodden - Gullaugbukta), myrstjerneblom *Stellaria palustris* en blant flere, og tilbakegangen synes enkelte steder å være en direkte følge av gjengroing med kjempesøtgras.*»

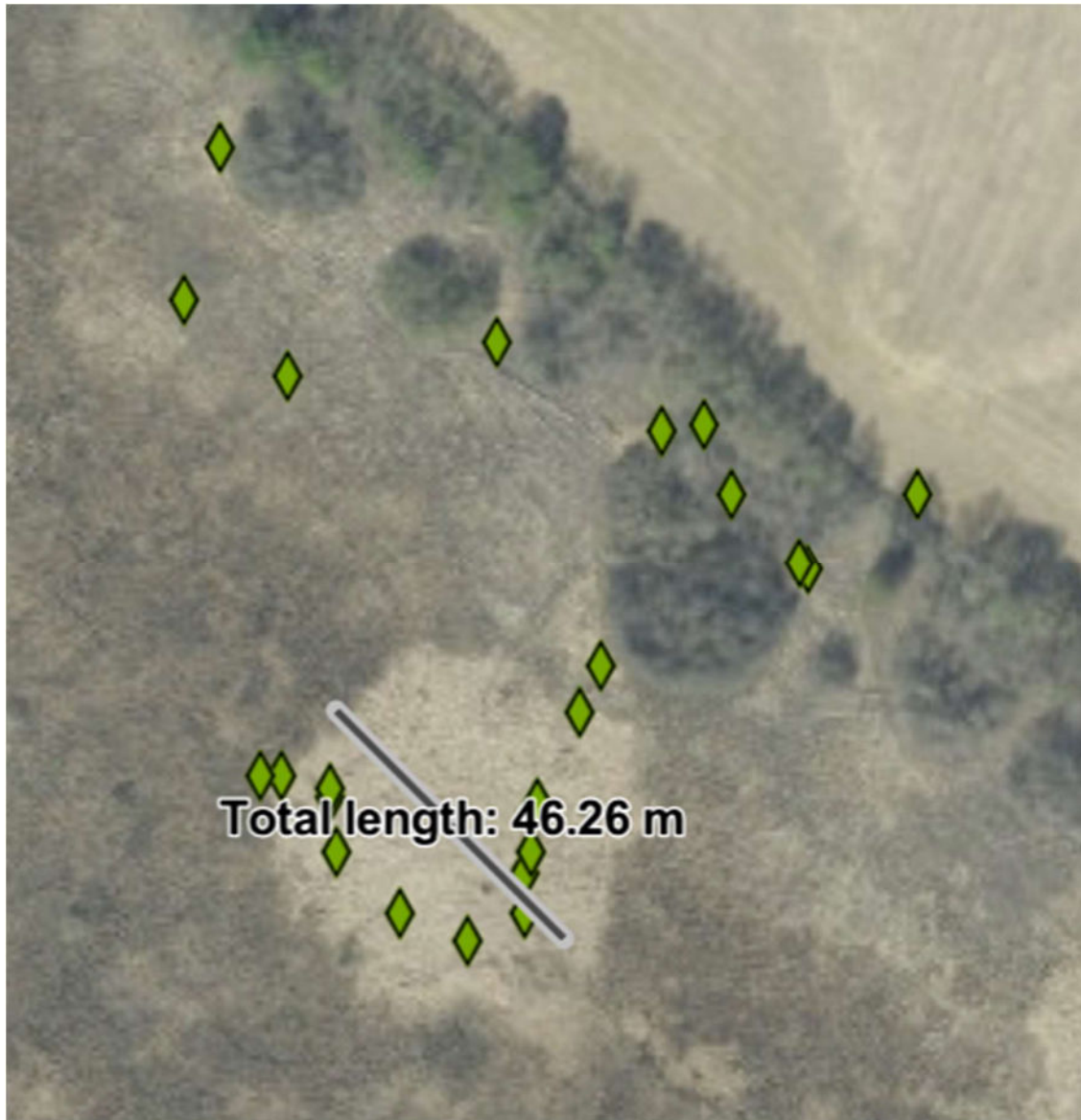
Som forsidebilde illustrerer, er det allerede store forekomster av kjempesøtgras til stede, og flere av disse forekomstene truer sjeldne og rødlista planter direkte. Den beskjedne populasjonen av snau myrflatbelg som vi fant (sterkt truet på rødlista) var kun et par titalls meter fra en flere hundre kvadratmeters matte av kjempesøtgras på den østlige siden av Lok. 1. Det kan tenkes at denne forekomsten av snau myrflatbelg utgår i løpet av noen få år dersom spredningen fortsetter.

Kjempesøtgras tåler utmerket godt svært våte vekstforhold, og lot seg derfor ikke punktkartlegge i hele utbredelsesområdet, særlig langs vannkantene ut mot Svelle på Lok. 1. Jeg har derfor tegnet inn antatt utbredelse ut fra hvordan det så ut på avstand på befaringen, og hvordan det ser ut på flybilder (Figur 5). I en sump med stillestående vann midt inne i Lok. 2 vokste kjempesøtgras så tett at man nesten kunne gå tørrskodd på vann som ellers var 0.5-1 meter dypt. Det virker åpenbart at dette i stor grad påvirker vannsystemet og økosystemene i sumpskog og starrsump, men det er vanskelig å vite hvordan man best kan takle situasjonen. Noen kilder oppgir at særlig unge skudd av planten er mildt giftig, og det har blitt rapportert minst ett tilfelle av forgiftning av storfe som følge av beite av kjempesøtgras, til tross for at den er oppgitt som innført delvis som forgras. Det at bestandene ofte vokser svært vått og er vanskelig tilgjengelige gjør at slått og fysisk bekjemping også kan være utfordrende og ressurskrevende. Det kan være at sprøyting ikke er aktuelt i disse sårbare våtmarksområdene, og i så fall bør det snarest brukes ressurser på å finne den beste framgangsmåten for å hindre negative konsekvenser på biomangfold som følge av spredning av kjempesøtgras.

Jeg har i ettertid vært i kontakt med Østensjøvannets Venner, som har mye erfaring med fjerning av fremmedarter i verdifull våtmark. Der er også kjempesøtgras i spredning, men botanikere de har vært i kontakt med har vurdert det som mer skadelig enn nyttig å drive bekjempelse av denne arten. Årlig kartlegging av spredningsgraden kan derfor være relevant, der hvor den vokser tett opp mot prioriterte rødlistearter, som snau myrflatbelg i Lok. 1.



Figur 3: All lysegrønn grasaktig vekst på dette bildet er kjempesøtgras. Arten danner her matter som stedvis er tette nok til å gå på i dammer og sakteflytende vann midt i Lok. 2.



Figur 4: Noen av funnene av kjempesøtgras ved Lok. 1, merket som grønne punkter. Her ser vi et lysebrunt felt farget av en stor klon av kjempesøtgras med diameter på nærmere 50 meter. Den hjemlige starrsumpen, dominert av arter som kvass-starr, har på dette bildet en mørkere farge. I tillegg er det en del forekomster av fremmedarten innover mot sumpskogen. Hentet fra Naturbase 13. oktober 2025.



Figur 5: Potensielt utbredelsesområde for kjempesøtgras innen Lok. 1. De lyse flekkene med vegetasjon som stikker utenfor figuren helt i øst er den hjemlige arten takrør. Dette kan man se ved å zoomme inn i høyoppløselige flybilder, slik at de lange fjorårsstengelene fra takrør blir synlige. Kjempesøtgras, selv om den mest er en mattedanner, framstår som en mer homogen og noe tuete lysebrun vegetasjonstype på flybildene, uten lange streker fra høye fjorårsstengler (se forrige figur).

4.1.21 Øvrige fremmedarter i kategoriene LO, PH og NR

I mildere risikokategorier ble det funnet følgende fremmedarter: Vinterkarse (NR), vårpengeurt (PH), kanadahagtorn (LO), russemure (PH), svensk asal (NR), hagerips (NR), hønsehirse (PH). Av disse vil antagelig kun kanadahagtorn kunne utgjøre noen risiko i reservatet, da resten enten krever tørrere naturtyper, eller mest sprer seg på sterkt endret mark. Kanadahagtorn kan være mye underregistrert, da mange bestemmer planter av kanadahagtorn til den mer velkjente forvekslingsarten sibirhagtorn, sistnevnte har risikograd H1. Flommarkskog er et av habitatene hvor sibirhagtorn går mest fram, og det kan tenkes at kanadahagtorn vil følge samme mønster. Inntil videre er dette en relativt ny art i vår flora, og vårt funn er første gang denne er registrert i Nordre Øyeren. Det vil være lite ressurskrevende å gå inn for å fjerne denne nå, før arten etablerer seg videre i reservatet.

5 DISKUSJON

5.1 INGEN GJENFUNN AV KJEMPESPRINGFRØ

En sentral fremmedarter i våtmark, særlig i Innlandet og Østlandet for øvrig, er kjempespringfrø. Denne arten er problematisk av flere årsaker, da den i tillegg til å utkonkurrere hjemlig flora har svært begrenset rotsystem, er 1-årig, og som sum av dette fører til mye åpen og eksponert jord i kanter av vassdrag, noe som øker erosjon. Det har derfor vært fokus i mange kommuner og reservater på bekjempelse av denne, og Nordre Øyeren er ikke et unntak. Det ser ut til at bekjempelsen har hatt stor suksess, da vi ikke kunne påvise en eneste kjempespringfrø ved noen av kartleggingsdagene. Vi fant derimot mye av den norske slektningen springfrø *Impatiens noli-tangere*, som lett skilles fra kjempespringfrø ved sine 3-4 cm lange gule blomster, og også ved sine rundtannede blader (Figur X). De to innførte springfrøartene har begge sagtannede blader. Kjempespringfrø ble derimot påvist av andre, kun noen hundre meter nord for vårt prosjektområde ved Lok 2. Det er derfor viktig å merke seg at Nordre Øyeren generelt *ikke* er fritt for kjempespringfrø, kun de områdene vi har undersøkt.



Figur 6: (Norsk) springfrø, med rundtannede blader. Kjempespringfrø har tydelig spisse tenner.

5.2 FJERNING AV PRIORITERTE FREMMEDARTER

Denne rapporten omtaler mest hva som ble funnet og tilsynelatende trusselnivå per fremmedart på våtmarkene i Nordre Øyeren. Det er tidligere gjort grundig arbeid hva gjelder de mest effektive bekjempelsesmetodene for hver enkelt art. Mange av artene nevnt her dekkes f.eks. av Blaaid et al. (2017) i NINA Rapport 1432

(<https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m906/m906.pdf>), med detaljert og dokumentert informasjon om metoder for fjerning av arter som høstberberis, blåhegg, alaska-/sibirkornell, buskhyll, og hagelupin.

5.3 MANGLER OG SVAKHETER

Denne rapporten kan anses som diskusjon rundt forekomster av ulike fremmedarter i de tre fokusområdene som ble kartlagt i Nordre Øyeren. Likevel var noen av områdene såpass store og/eller uframkommelige at punktene på artskart må sees på som summen av mange stikkprøver innen prosjektområdene, og ikke en total oversikt over alle forekomster av hver fremmedart. Det er mange forekomster av ulike fremmedarter innen prosjektområdene som ikke har kommet med på kartet, rett og slett fordi befaringen var mer enn 10-15 meter unna forekomsten. Dette gjelder særlig arter som hadde større forekomster og jevn utbredelse over store områder, som buskhyll, kjempesøtgras, og alaska/sibirkornell. Den generelle oversikten over hvilke fremmedarter som forekommer i hvert område kan likevel anses som pålitelig, og man kan regne med at de aller fleste fremmedarter som finnes i områdene ble funnet og kartlagt.

6 KONKLUSJON

Grunnet sin lokasjon nedstrøms for, og mellom, mye menneskelig aktivitet og bebyggelse, er det mange fremmede arter som finner veien til Nordre Øyeren. Flompåvirket natur har naturlige mengder intermediær forstyrrelse, noe som både ligger til grunn for det høye biomangfoldet, men også legger rette til enklere etablering fra fremmedarter enn i mange naturtyper som ikke er preget av forstyrrelser. Det er derfor spesielt viktig med overvåkning av hvordan fremmede arter påvirker økosystemene i flompåvirket natur, og denne rapporten er et bidrag til dette. Vi har påvist tilstedeværelsen av over 20 forskjellige fremmedarter, hvorav særlig kjempesøtgras og alaska/sibirkornell ser ut til å være særlig ekspansive. Videre overvåkning av disse, og andre, vil være svært relevant også i tiden som kommer.